

بسمه تعالی

شیوه نامه بازنگری و ارزشیابی اجرای برنامه درسی (مدیریت و حمایت فرایند برنامه ریزی درسی)

مقدمه و ضرورت

برنامه های درسی، از مهم ترین مؤلفه های نظام آموزش عالی هر کشوری محسوب می شوند که در فرآیند یاددهی- یادگیری از اهمیت خاصی برخوردارند. تدوین و بازنگری برنامه های درسی در دانشگاه ها به ویژه در دانشگاه های علوم پزشکی به دلیل ماهیت حساس و حیاتی حوزه های آموزشی، پدیده مستمر، ضروری و غیر قابل اجتناب است. لذا توجه به رعایت اصول و ضوابط در تدوین و بازنگری برنامه های درسی و عوامل تأثیرگذار در این فرآیند، مسیر صحیح دستیابی به اهداف آموزشی را ترسیم می نماید. پیچیدگی فرآیند تدوین و بازنگری برنامه های درسی، لزوم همکاری و هماهنگی واحدهای مختلف دانشگاهی و بهره گیری از شیوه های علمی را ایجاب می کند. لذا با توجه به اهمیت موضوع، و به منظور پیشگیری از اتلاف منابع و پرهیز از دوباره کاری، این شیوه نامه به عنوان راهنمای عملی فرآیند طراحی و بازنگری برنامه های درسی در جهت برداشتن گامهای صحیح و هدفمند برای تحقق اهداف آموزشی، تدوین می گردد.

ماده ۱- تعاریف

۱-۱- برنامه درسی (curriculum): کلیه تجارب، مهارت ها، دانش به روز، و فعالیت هایی است که فراگیران برای نیل به اهداف آموزشی دوره تحت رهبری و نظارت مدرسین و اعضای هیئت علمی دانشگاه انجام می دهند. اجزای یک برنامه درسی مشتمل است بر، اهداف کلی، اهداف اختصاصی، اهداف کاربردی، رسانه ها و روش های یادگیری-یاددهی، محتوای درسی، و روشهای ارزشیابی فراگیران که در مجموعه یک برنامه درسی رشته و مقطع خاص برای هر درس تعریف می گردد. جدا از مفاهیم و برداشت های موجود هر برنامه درسی باید حداقل ۴ جزء اساسی، اهداف، محتوا، استراتژی های یادگیری و یاددهی و فرایندهای ارزشیابی را داشته باشد.

۱-۲- فرایندهای ارزیابی خود برنامه درسی

برنامه درسی در سه سطح بررسی می شود: سطح برنامه یا کوریکولومی که توسط مورد رشته تدوین می شود، کوریکولومی که توسط گروه ارائه و تدریس می شود و کوریکولومی که توسط فراگیران آموخته می گردد.

۱-۳- تدوین برنامه درسی

تهیه، برنامه ریزی مفاد درسی و ارائه یک درس جدید که برای اولین بار در یک رشته /مقطع تعریف می شود که غالباً بر اساس نیازهای جامعه، تقاضا یا نیازسنجی از فراگیران/ دانش اموختگان رشته توسط گروه آموزشی درخواست می گردد.

۱-۴- بازنگری برنامه درسی

اصلاح، تکمیل، حذف، بازنویسی، ادغام یا تغییر عنوان درس یا محتوای برخی سرفصل‌های درس بر مبنای ارزشیابی یا تغییر نیازهای فراگیران یا جامعه هدف، الزامات قانونی و یا تغییر سیاست‌های کشوری بنا به ضرورت زمان و نگرش تازه به دانش یا مهارت جدیدی است که قبلاً در برنامه گنجانده نشده است.

۱-۵- دوره یا مقطع تحصیلی

هریک از دوره های تحصیلی کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکترای تخصصی، دکترای حرفه ای و یا دستیاری پزشکی را شامل می شود.

۱-۶- رشته تحصیلی

به کلیه دروس دانشگاهی که اطلاق می شود که طی دوره یا مقطع تعریف شده ای ارائه می شوند و حاوی اهداف مرتبط با محتوای تخصصی و عمومی مورد نیاز برای یک حرفه خاص می باشد.

۱-۷- گرایش

به شاخه های مختلف یک رشته تحصیلی گفته می شود که تخصص مشخصی را معنا می بخشد. اغلب دروس در بین گرایش ها مشترک بوده اما اختلاف دروس در دو گرایش از یک رشته بین ۷ تا ۳۰ درصد کل واحدهای دوره باید باشد.

۱-۸- تدوین یا ایجاد گرایش یا رشته جدید

طراحی برنامه، تهیه محتوا و ارائه گرایش یا رشته ای جدید که تاکنون در دانشگاه ارائه نشده و بر اساس تغییرات به روز علمی آن رشته و نیازهای در حال تغییر جامعه برای پاسخگویی به آن نیازها غالباً از سوی گروه آموزشی پیشنهاد و برگزار می گردد.

۱-۹- دروس عمومی

دروسی هستند که گذراندن آنها برای همه فراگیران مقاطع کارشناسی یا دکترای حرفه ای در دانشگاه الزامی بوده و بصورت یکسان ارائه می شوند.

۱-۱۰- درس اجباری یا تخصصی

دروسی هستند که اجزای اصلی یک برنامه درسی برای آن مقطع محسوب می شوند که افزایش دانش، مهارت و تغییر نگرش فراگیران منجر می شوند و فراگیران ملزم به گذراندن و کسب نمره قبولی از آن هستند.

۱-۱۱- درس اختیاری

دروسی هستند که فراگیران بنا به علائق و درخواست خود می توانند تا سقف مشخص شده در برنامه درسی رشته در هر مقطع انتخاب نمایند و در معدل نهایی تاثیر دارد.

۱-۱۲- درس جبرانی

دروسی که باتوجه به نیازهای فراگیران و تشخیص گروه آموزشی برای جبران کمبود مهارت یا دانش لازم فراگیران ملزم هستند آنها را بگذرانند که مانند درس اختیاری، تا سقف مشخصی در هر مقطع تحصیلی ارائه می شود و در معدل نهایی نیز تاثیر دارد.

ماده ۲: ساختار و تشکیلات مدیریت و حمایت فرایند برنامه ریزی درسی

۲-۱- کمیته برنامه ریزی مرکز مطالعات:

اعضاء کمیته :

- رئیس مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی
- مسئول واحد برنامه ریزی درسی مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی (دبیر کمیته)
- کارشناسان برنامه ریزی درسی مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی
- اعضای گروه آموزش پزشکی
- یک نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی تبریز با سابقه فعالیت در زمینه برنامه ریزی درسی به پیشنهاد دبیر کمیته و تأیید مدیر مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی
- همچنین بر حسب موضوع از اعضای مختلف هیأت علمی با سابقه پژوهشی و آموزشی و فعالیت در حوزه برنامه ریزی درسی دعوت به عمل می آید.

اهداف کمیته برنامه ریزی درسی مرکز مطالعات دانشگاه به شرح ذیل می باشد

- سیاست گذاری برای برنامه های در حال اجرا (پایه و بالینی) و برنامه های مبتنی بر جامعه
- طراحی نظام مدیریت برنامه های درسی و تصویب آن در شورای آموزشی دانشگاه

- همکاری در تدوین شیوه نامه های اجرای صحیح فرایند مدیریت برنامه درسی و نظارت بر بکارگیری آن در عرصه های مختلف آموزشی شامل کلاسهای نظری، عرصه های بالینی، عرصه های آزمایشگاهی، مرکز مهارت های بالینی و مرکز آموزش مجازی (با توجه به ساختار دانشگاه)
- پایش و نظارت بر اجرای صحیح شیوه نامه های مدیریت برنامه ریزی درسی توسط دفاتر توسعه و ارائه بازخورد
- همکاری برای ارتقاء کیفیت آموزش های ارائه شده در کلیه عرصه های آموزش
- کارشناسی، ارائه مشاوره و مشارکت در تدوین و بازنگری برنامه های درسی
- مشاوره و همکاری برای تدوین برنامه و راه اندازی رشته های جدید و بین رشته ای
- همکاری در تدوین و نظارت بر بکارگیری شیوه نامه های استفاده از روش های یادگیری فعال در کلیه عرصه های آموزش
- سیاست گذاری در رابطه با ارزشیابی برنامه و تصویب آن در شورای آموزشی دانشگاه
- طراحی نظام جامع ارزشیابی برنامه های آموزشی
- ارائه مشاوره در زمینه ارزشیابی برنامه های آموزشی، چگونگی اجرا و نظارت بر اجرای آن
- ارائه مشاوره در اجرای اعتباربخشی (برنامه ای، موسسه ای و بیمارستانی)

۲-۲- کمیته برنامه ریزی دانشکده ها:

ضروری است هر یک از دانشکده ها در قالب حوزه چهارم از حوزه های هشت گانه فعالیت دفاتر توسعه آموزش، ساختار و تشکیلات ویژه حوزه برنامه ریزی درسی را مشخص نموده و متناسب با شرایط دانشکده، نسبت به تعیین اعضای کمیته مبادرت ورزند.

کمیته های مذکور به عنوان زیر مجموعه ای از دفاتر کمیته برنامه ریزی درسی، حمایت و پیگیری روند طراحی و بازنگری و ارزشیابی اجرای برنامه درسی را بر عهده داشته و در صورت نیاز به ارایه مشاوره تخصصی مبادرت خواهند ورزید.

پیشنهاد می شود ترکیب اعضاء کمیته به شرح ذیل باشد:

- رئیس دانشکده
- معاون یا معاونین آموزشی دانشکده
- رئیس اداره آموزش
- مسئول دفتر توسعه
- دو یا سه نفر از اعضاء هیئت علمی فعال در حوزه برنامه ریزی درسی در دانشکده به پیشنهاد معاون آموزشی و تائید رئیس دانشکده
- مدیر گروه یا نماینده گروه های آموزشی به تبع موضوع جلسه
- یک یا دو نفر از دانشجویان عضو فعال کمیته توسعه آموزش دانشجویی دانشکده (به پیشنهاد رئیس کمیته توسعه آموزش دانشجویی دانشکده)

- ابلاغ توسط رئیس دانشکده به مدت ۲ سال صادر شده و به مرکز مطالعات اعلام می گردد.
- ضروری است دفاتر توسعه آموزش به طور دوره ای، گزارشی از روند تدوین و یا بازنگری، پیشنهادات اصلاحی، برنامه عملیاتی در خصوص ارزشیابی اجرای برنامه درسی را به معاونت آموزشی دانشکده و مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی ارائه نماید.

ماده ۳- فرآیندهای کمیته برنامه ریزی مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی

۳-۱- فرایند تاسیس و راه اندازی رشته جدید

- ۱- **انجام نیازسنجی:** گروه آموزشی متقاضی رشته جدید، میزان نیاز به تأسیس رشته و مشکلات ناشی از نبود رشته مزبور را با بررسی شواهد و مستندات موجود و بهره مندی از نظرات صاحب نظران و متخصصان حوزه مذکور، بررسی کرده و از ضرورت پیشنهاد رشته مورد نظر، اطمینان حاصل می کند.
- ۲- **تکمیل فرم درخواست راه اندازی دوره (پیوست ۱):** تکمیل فرم های درخواست ایجاد برنامه های آموزشی ویژه ضرورت سنجی مصوب وزارت متبوع توسط گروه متقاضی (بررسی از نظر همپوشانی رشته های درون دانشکده ای و فرا دانشکده ای ضروری است).
- ۳- **ارائه فرم تکمیل شده به همراه کلیه مستندات مرتبط با نیاز سنجی های انجام شده به معاون آموزشی دانشکده جهت طرح در کمیته برنامه ریزی و سپس شورای آموزشی دانشکده**
- ۴- **ارسال صورتجلسه تصویب ضرورت راه اندازی رشته در شورای آموزشی دانشکده به همراه فرم های تکمیل شده به کمیته برنامه ریزی مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی**
- ۵- **بررسی تکمیل بودن مستندات نیازسنجی و فرم های مربوطه در مرکز مطالعات و ارائه مشاوره به گروه مربوطه در صورت لزوم و ارسال مستندات به معاونت آموزشی دانشگاه**
- ۶- **طرح و بررسی موضوع در شورای آموزشی دانشگاه**
- ۷- **طرح موضوع در شورای دانشگاه پس از تأیید شورای آموزشی دانشگاه**
- ۸- **ارسال به معاونت آموزشی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی در صورت تأیید شورای دانشگاه**
- ۹- **تهیه کوریکولوم آموزشی در صورت تأیید ضرورت تاسیس و راه اندازی رشته توسط معاونت آموزشی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی**
- ۱۰- **ارسال به معاونت آموزشی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی**

۳-۲- فرآیند بازنگری اجزای برنامه‌های درسی در چارچوب اختیارات دانشگاه

با عنایت به مفاد اصلاحیه دستورالعمل واگذاری اختیار برنامه‌ریزی درسی به دانشگاه‌های علوم پزشکی، دارای هیأت ممیزه توسط وزارت متبوع، در بازنگری اجزای برنامه درسی در چارچوب اختیارات دانشگاه‌ها در سطح کشور، موضوع تفویض اختیار اعمال تغییر در محتوای برنامه‌های آموزشی مبتنی بر نیازهای سلامت منطقه تا سقف ۲۰ درصد رؤوس مطالب هر درس، مطرح می‌باشد.

۱- تصویب پیشنهاد تغییرات مورد نیاز در گروه مربوطه و ارسال مستندات و صورتجلسه مربوطه به معاون آموزشی دانشکده (لازم است تغییرات مورد نیاز در چارچوب اختیارات دانشگاه‌ها و ناظر بر اعمال تغییر تا سقف ۲۰ درصد رؤوس مطالب هر درس، به غیر از دروس عمومی باشد).

۲- طرح و تصویب پیشنهاد تغییرات مورد نیاز در کمیته برنامه ریزی و شورای آموزشی دانشکده

۳- ارسال صورتجلسه و مستندات مربوطه به معاون آموزشی دانشگاه در صورت تایید شورای آموزشی دانشکده

۴- بررسی موضوع در شورای آموزشی و شورای دانشگاه و ارائه بازخورد به دانشکده جهت اجرا در صورت تایید یا بازنگری پیشنهادات در صورت نیاز

• در صورت نیاز به ارائه مشاوره تخصصی از طریق نامه نگاری اداری از سوی معاونت آموزشی دانشکده های متقاضی، مشاوره از طریق اعضاء کمیته برنامه ریزی مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی انجام خواهد شد.

۳-۳- فرایند ارزشیابی اجرای برنامه درسی

۱- ضرورت ارزشیابی اجرای برنامه درسی برای دوره/مقطع بر اساس نیازسنجی (نظر خبرگان، اعلام نیازسنجی دانشکده ها و ...) مشخص می‌شود.

۲- در مرکز مطالعات فرم های طراحی شده در خصوص ارزشیابی اجرای برنامه درسی متناسب با رشته و مقطع در سامانه ارزشیابی مربوطه بارگذاری می‌شود.

۳- به دانشکده ها در خصوص بازه زمانی اجرای ارزشیابی اطلاع رسانی می‌گردد.

۴- پیگیری انجام ارزشیابی از طریق سامانه در دانشکده ها انجام می‌شود.

۵- نتایج ارزشیابی استخراج و به دانشکده ها اعلام می‌شود.

۶- جدول گانت در دانشکده در بازه زمانی مشخص برای نقاط ضعف طراحی و برنامه ریزی انجام و برنامه ریزی عملیاتی مربوطه ارسال می‌گردد.

۷- نتایج پیاده سازی برنامه عملیاتی از دانشکده ها در بازه زمانی تعیین شده به مرکز مطالعات مطرح و فعالیت اجرایی هر دانشکده در شورای توسعه دانشگاه به تفکیک بررسی می‌شود.

۸- بازخورد به دانشکده ها بر اساس نتایج بررسی شورای توسعه دانشگاه انجام می‌شود.

۳-۴- فرایند تدوین ، ارزشیابی و بازنگری طرح درس / دوره ها

- ۱- برگزاری جلسات توجیهی برای اعضای هیئت علمی دانشکده به منظور مشخص کردن اهمیت تدوین طرح درس / دوره ها توسط دفاتر توسعه
- ۲- توانمند سازی اعضای هیئت علمی در زمینه تدوین طرح درس / دوره ها
- ۳- تدوین طرح درس / دوره ها براساس ساختار پیوستی
- ۴- بررسی طرح درس / دوره ها توسط کمیته برنامه ریزی درسی دانشکده
- ۵- بررسی طرح درس / دوره ها در زمانهای مشخص شده توسط کمیته برنامه ریزی درسی دانشکده با همکاری دفاتر توسعه دانشکده ها
- ۶- ارائه بازخورد به گروه آموزشی / اعضای هیئت علمی
- ۷- ارائه گزارش هر شش ماه یکبار به مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی